

Nærliggende fare?

HR-2025-2285-A

§ 62. *Vilkår for å idømme overføring til tvungent psykisk helsevern*

En lovbrøyer som er **utilregnelig etter § 20 annet til fjerde ledd** kan ved dom overføres til tvungent psykisk helsevern når denne **har begått eller forsøkt å begå et lovbrudd som krenker andres liv, helse eller frihet eller kunne utsette disse rettsgodene for fare, særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet, og faren for en ny og alvorlig integritetskrenkelse er nærliggende.**

Overføring til tvungent psykisk helsevern kan også idømmes en lovbrøyer som er utilregnelig etter § 20 annet til fjerde ledd når denne har begått gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet mot slike lovbrudd, faren for nye lovbrudd av samme art er særlig nærliggende, og andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige.

Ved vurderingen av gjentakelsesfaren skal det legges vekt på det begåtte lovbruddet sammenholdt særlig med lovbrøyerens øvrige adferd, sykdomshistorie, aktuelle psykiske tilstand og forhold til rusmidler.

Overføring til tvungent psykisk helsevern kan idømmes også når utilregnelighetstilstanden har medført at lovbrøyeren var i faktisk villfarelse, jf. § 25, eller at lovbrøyeren ellers var i en tilstand som ikke er forenlig med å ha forsett.

0 Endret ved lover 29 apr 2016 nr. 7 (ikr. 1 okt 2016 iflg. res. 9 sep 2016 nr. 1045), 21 juni 2019 nr. 48 (ikr. 1 okt 2020 iflg. res. 21 sep 2020 nr. 1788).

Saksforholdet – de straffbare forholdene

Post I i tiltala gjeld brot på straffelova § 273 om kroppsskade. Grunnlaget er skildra slik:

«Lørdag 17. februar 2024 ca. kl. 22.30 på utsiden av Baba bar i Hausmanns gate 8 A i Oslo, slo han B flere ganger i ansiktet slik at B fikk brudd i nesa og under venstre øyelokk.»

Post IV i tiltala gjeld brot på straffelova § 305 bokstav a om seksuelt krenkjande åtferd overfor born under 16 år. Grunnlaget er skildra slik:

«Torsdag 7. mars 2024 ca. kl. 08.30 på Skøyenåsen T-banestasjon i Oslo, spurte han H, født [00.00.2010], om hun ville være med ham for å ha sex eller lignende.»

Post II i tiltala gjeld brot på straffelova § 297 om seksuell handling utan samtykke. Etter endring frå møtande aktor i tingretten er grunnlaget seinare skildra slik:

- «a. Søndag 31. mars 2024 ca. kl. 22.20 ved [adresse] i Oslo, fulgte han etter C. På et tidspunkt falt hun i bakken og han satte seg oppå henne og kysset og sleiket henne i ansiktet. C gjorde motstand ved å skrike høyt, bite ham i leppa og vri hodet frem og tilbake på bakken.
- b. Lørdag 24. juni 2023 ca. kl. 11.50 ved Helsfyr T-banestasjon og videre på T-banen på vei til Hovseter i Oslo, tok han gjentatte ganger på brystene til D og holdt rundt henne og prøvde å kysse henne til tross for at hun sa 'stopp' eller lignende.»

Saksforholdet – medisinsk bakgrunn

- Mann født i 1995.
- Fra 2016-2024 flere kortvarige innleggelser i psykiatrien
- 2021: Fikk diagnosen paranoid schizofreni.
 - Lyktes ikke etablere behandlingsopplegg – flyttet til annen del av landet.
- Våren 2023: flyttet til Oslo. Kortere innleggelser – vurdert som ikke psykotisk, men kognitivt svekket/lavt evnenivå.
- Etter pågrepelse og under varetektssurrogat fastholdt institusjonen denne vurderingen frem til rettpsikiatrisk erklæring i saken forelå.
- Siden sensommeren 2024: tvangsinnlagt i medhold av phvl og tvangsmedisinert.

Nærliggende fare for alvorlige seksuallovbrudd?

Nærliggende fare for alvorlige seksuallovbrudd?

- “Alvorlig integritetskrenkelse”: en kvalifisering av alvoret i den handling som man må frykte
 - Seksuell handling uten samtykke er ikke tilstrekkelig alvorlig: ikke tilstrekkelig å frykte at tilsvarende hendelser vil gjenta seg.
 - Ved nærliggende fare for voldtekt eller voldtektsforsøk er vilkåret oppfylt.
- “Nærliggende” fare: sakens kjerne

“Nærliggende” fare – betydningen av de begåtte lovbruddene

- Etter lovendringen i 2020 ikke lenger krav om at den begåtte handlingen må utgjøre en “alvorlig” integritetskrenkelse.
- De begåtte handlingene står likevel sentralt i nærliggende-vurderingen.
- Behov for en *grundig* fremtidsrettet vurdering: høy terskel for objektive holdepunkter for fare.

(27) Sjølv om lovbrøtet eller lovbrota knytt til inngangsvilkåret ikkje lenger treng å vera alvorlege, går det fram av førearbeida at kravet til nærliggjande fare for alvorleg integritetskrenking sjeldan vil vera oppfylt der dei aktuelle lovbrota er mindre alvorlege, sjå [Prop. 154 L \(2016–2017\) side 141](#):

«Det vil imidlertid være lettere å påvise nærliggende fare for at en person som allerede har begått alvorlige lovbrudd vil begå flere alvorlige lovbrudd, enn det vil være å påvise samme risiko hos en som så langt ikke har begått alvorlige integritetskrenkelser. Den begåtte kriminaliteten er en viktig faktor i vurderingen av hva slags fare som foreligger i fremtiden. Departementet antar derfor at kravet om nærliggende fare for alvorlige integritetskrenkelser sjelden vil være oppfylt i saker der gjerningsmannen så langt kun har begått mindre alvorlige lovbrudd.»

“Nærliggende” fare der de begåtte handlingene ikke er alvorlige nok

(28) I forlenginga av dette skriv departementet på same sida i proposisjonen at vilkåret om nærliggjande fare for nye alvorlege integritetskrenkingar likevel *kan* vera oppfylt sjølv om dei lovbrota som er gjorde, *ikkje* er alvorlege:

«Det er imidlertid viktig at de sakene der vilkårene om fremtidig fare for alvorlige krenkelser faktisk er oppfylt til tross for at gjerningsmannen ikke tidligere har begått slik kriminalitet, omfattes av særreaksjonsordningen. Dette kan for eksempel forekomme i tilfeller der tilfeldigheter gjorde at en voldelig handling ikke fikk alvorlige konsekvenser, eller der lovbryteren har begått flere volds- eller seksuallovbrudd hvor alvorlighetsgraden har eskalert.»

«Tilfeldig»

- Sikter mot utfallet av et begått voldslovbrudd; en *begått handling* fikk mer eller mindre alvorlige *konsekvenser*.
- Kan forarbeidsuttalelsene tolkes videre – til å også omfatte tilfeller hvor en hendelsene blir avbrutt fordi en tilfeldig forbipasserende kom til?

“Tilfeldig”

- Ikke tilfeldighet som forhindret alvorlig lovbrudd med mindre gjerningspersonen hadde *plan* om å begå eller forsøke å begå et alvorlig lovbrudd (fullbyrdelsesforsett).

Vår sak – «tilfeldig» at domfelte unnlot å voldta/forsøke å voldta fornærmede?

Forsvarers argumentasjon: ikke «tilfeldig»

- Domfeltes forsett – ikke tiltalt eller dømt for voldtektsforsøk
- Domfeltes modus operandi – mindre alvorlige seksuallovbrudd
- Stort sprang normativt og psykologisk

Høyesterett gir ingen avklaring på hva som ligger i «tilfeldigheter»

- Høyesterett i avsnitt 29: forarbeidene gir bare eksempler på når nærliggendevilkåret er oppfylt.
- Konkret vurdering hvor uttalelsene fra forarbeidene og øvrige momenter i § 62 (3) må vurderes samlet.

- (29) Forsvararen har for Høgsterett gjort gjeldande at farevilkåret i slike tilfelle berre kan vera oppfylt der det er tilfeldigheter som har gjort at ei handling ikkje fekk meir alvorlege konsekvensar, typisk ved valdslovbrot. Farevilkåret vil heller ikkje vera oppfylt når ei mogleg eskalering vart avverja – sjølv om det var tilfeldig at den pågåande handlinga vart stogga. Eg kan ikkje sjå at det er grunnlag for desse synspunkta. Førearbeida gjev berre *døme* på når farevilkåret kan vera oppfylt der det ikkje alt er gjort tilsvarande lovbro. Døma i førearbeida er ikkje uttømmande.
- (30) Vurderingstemaet for faren for alvorlege integritetskrenkingar er konkretisert i [§ 62 tredje ledd](#), som noko upresist omtalar dette som «gjentakelsesfaren» også etter at inngangsvilkåret er endra. Her går det fram at ein skal leggje vekt på det lovbrotet som retten har funne det prova at lovbrotyaren har gjort, samanhalde *særleg* med åtferda hans elles, sjukdomshistoria hans, den aktuelle psykiske tilstanden og eventuell rusproblematikk. Opprekninga av momenta i lova er altså ikkje uttømmande.

Eskalering

(28) I forlenginga av dette skriv departementet på same sida i proposisjonen at vilkåret om nærliggjande fare for nye alvorlege integritetskrenkingar likevel *kan* vera oppfylt sjølv om dei lovbrota som er gjorde, *ikkje* er alvorlege:

«Det er imidlertid viktig at de sakene der vilkårene om fremtidig fare for alvorlige krenkelser faktisk er oppfylt til tross for at gjerningsmannen ikke tidligere har begått slik kriminalitet, omfattes av særreaksjonsordningen. Dette kan for eksempel forekomme i tilfeller der tilfeldigheter gjorde at en voldelig handling ikke fikk alvorlige konsekvenser, eller der lovbryteren har begått flere volds- eller seksuallovbrudd hvor alvorlighetsgraden har eskalert.»

Eskalering i alvor – ikke i hyppighet – sml. strl § 62 (2), jf. Prop. 154 L (2016-2017) s. 128

«Dersom lovbryteren har en fast «modus operandi» for lovbruddene, der disse ikke er av alvorlig art, og det ikke er grunn til å tro at lovbryteren vil endre sitt handlingsmønster fremover, synes det anstrengt å innfortolke dette under nærliggende fare for ny og alvorlig integritetskrenkelse...»

Endringen i handlingsmønster som er kvalifisert i art og alvor, jf.
Prop. 154 L (2016-2017) s. 128

«... Det kan imidlertid bemerkes at selv om det hittil kun er begått flere mindre alvorlige lovbrudd, kan det likevel ikke utelukkes at disse samlet peker mot en fremtidig fare for alvorlige krenkelser som samfunnet har grunn til å verne borgerne mot.

Dette vil kunne være tilfelle der man har sett en eskalering i alvorlighetsgrad på lovbruddene, for eksempel der trusler har utviklet seg til voldshandlinger, selv om disse isolert sett ikke er alvorlige.»

Vår sak – forsvarers argumentasjon

Eskalering i hyppighet, ikke markant i alvorsgrad.

Modus: spørre yngre jenter om å ha sex, ta på bryster, holde rundt, forsøke å kysse.

Hendelsen som ledet til pågripelse:

- Fortsatt innenfor rammene av § 297 – strafferamme ett år.
- Ikke nærmet seg seksuell omgang

Stort sprang å forsøke å voldta fornærmede: Ikke påvist eskalering i alvorsgrad som gjør det "nærliggende" at tiltalte vil ta det spranget.

Høyesteretts vurdering

- (52) Det var nærast *tilfeldig* at lovbrota i tiltalepost I og II a ikkje fekk meir alvorlege utfall. Seksuallovbrota verkar ikkje impulsive. A har følgd etter ofra og vist at han ikkje godtek å bli avvist. Han har ein låg terskel for overgrep og meiner å ha rett til å oppføre seg som han gjer. A manglar sjukdomsinnsikt. Han meiner han ikkje er sjuk og ikkje treng medisinar. Han skjønar ikkje kvifor han er innlagd på sjukehus, og han ønskjer å bli utskriven. Ut frå den låge psykososiale fungeringa og bagatelliseringa av tidlegare lovbrot, er det klart nok ein auka risiko for nye lovbrot.
- (53) Allereie lovbrotet i post IV viser at A kan vera kapabel til valdtekt. Det følgjer av [straffelova § 299](#) at seksuell omgang eller kvalifisert seksuell handling med born under 14 år skal reknast som valdtekt. Rett nok er det normalt ein psykologisk barriere som skal overvinnast for å gjera eit valdtektsforsøk, både overfor vaksne og born. Etter mitt syn har A på grunn av sjukdomen neppe ein slik barriere. Ut frå *eskaleringa* i omfanget og alvoret i dei seksuallovbrota A gjorde i den siste perioden før han vart gripen – seks veker frå midten av februar til slutten av mars 2024 – framstår faren for valdtekt av unge kvinner nærliggjande, slik også lagmannsretten kom til. Under det siste overgrepet i post II a tvinga han den krenkte både ved å halde henne fast med hendene rundt hovudet for å sleikje henne i ansiktet og ved å setja seg oppå henne slik at ho ikkje kom seg laus. Kroppsskaden i post I viser elles at han også kan ty til vald.
- (54) Eg legg vekt på at dei sakkunnige meiner risikoen for at A umedisinert vil ty til vald er «svært høy», og at dei vurderer at A i psykotisk tilstand er «i stand til å skade kvinner alvorlig». Dei sakkunnige var som nemnt til stades under ankesaka i lagmannsretten og heldt fast ved vurderingane sine – og med større visse enn tidlegare. Då kan det ikkje vera avgjerande at A korkje vart tiltalt eller dømd for forsøk på valdtekt i tilknytning til det siste overgrepet, tiltala post II a, sjølv om siktinga hadde gått ut på forsøk på valdtekt tidlegare i etterforskinga.
- (55) Når ein ser lovbrota i samanheng med diagnose, sjukehistoria, den låge kognitive fungeringa hans, åtferda elles og den sakkunnige vurderinga, meiner eg at faren for ei alvorleg integritetskrenking er nærliggjande med mindre A er under tvungent psykisk helsevern, jf. [straffelova § 62 fyrste ledd](#), jf. [tredje ledd](#).

Farekriteriet: Dissens vedr. tilnærmingen

- Uenige i om behandlingsopplegget skal hensyntas i vurderingen av farekriteriet:
 - Flertallet (fire dommere): det skal ses bort fra pågående behandling i vurderingen av farekriteriet, i alle fall ved førstegangsvurdering av vilkårene for dom på TPH (avsnitt 31-34).
 - Mindretallet (dommer Steinsvik): hvorvidt faren er reell og kvalifisert skal vurderes på domstidspunktet – og må omfatte behandlingsregimet lovovertrederen rent faktisk er underlagt (avsnitt 75-79)

“Nødvendig for å verne samfunnet”?

§ 62. *Vilkår for å idømme overføring til tvungent psykisk helsevern*

En lovbrøyer som er utilregnelig etter [§ 20](#) annet til fjerde ledd kan ved dom overføres til tvungent psykisk helsevern når denne har begått eller forsøkt å begå et lovbrudd som krenker andres liv, helse eller frihet eller kunne utsette disse rettsgodene for fare, **særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet**, og faren for en ny og alvorlig integritetskrenkelse er nærliggende.

Overføring til tvungent psykisk helsevern kan også idømmes en lovbrøyer som er utilregnelig etter [§ 20](#) annet til fjerde ledd når denne har begått gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art, særreaksjonen er nødvendig for å verne samfunnet mot slike lovbrudd, faren for nye lovbrudd av samme art er særlig nærliggende, og andre tiltak har vist seg åpenbart uhensiktsmessige.

Ved vurderingen av gjentakelsesfaren skal det legges vekt på det begåtte lovbruddet sammenholdt særlig med lovbrøyerens øvrige adferd, sykdomshistorie, aktuelle psykiske tilstand og forhold til rusmidler.

Overføring til tvungent psykisk helsevern kan idømmes også når utilregnelighetstilstanden har medført at lovbrøyeren var i faktisk villfarelse, jf. [§ 25](#), eller at lovbrøyeren ellers var i en tilstand som ikke er forenlig med å ha forsett.

0 Endret ved lover [29 apr 2016 nr. 7](#) (ikr. 1 okt 2016 iflg. [res. 9 sep 2016 nr. 1045](#)), [21 juni 2019 nr. 48](#) (ikr. 1 okt 2020 iflg. [res. 21 sep 2020 nr. 1788](#)).

Samfunnsvernvilåret/nødvendighetsvurderingen: Dissens

- Uenige i den konkrete vurderingen av om nødvendighetskriteriet er oppfylt.
 - Mindretallet (to dommere): Vektlegger at konklusjonen fra de sakkyndige konsekvent er lagt til grunn av helsevesenets vurdering etter den forelå, og administrativt psykisk helsevern fremstår stabilt og tilfredsstillende (avsnitt 79-86). Ikke nødvendig med dom i tillegg.
 - Flertallet (tre dommere): Nødvendig med dom. Vektlegger historikk ved tidligere forsøk på TUD-behandling (avsnitt 61), tidligere faglig uenighet vedr. psykosespørsmålet (avsnitt 62), samt at tvangen fant sted under varetektssurrogat som ikke krevde samtykke fra institusjonen.

Avslutning